

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

ANDRAGOŠKI CENTER SLOVENIJE

Projekt ESS - Razvoj pismenosti ter ugotavljanje in priznavanje neformalnega učenja od 2009 do 2011

Aktivnost: Evalvacija in prenova javno veljavnih programov za razvoj pismenosti, programa PUM in programa Računalniška pismenost za odrasle

Aktivnost: Evalvacija in prenova programa usposabljanja za strokovne delavce

PREGLED IZOBRAŽEVALNE PONUDBE ZA MLADE V SLOVENIJI IN IZBRANIH PRIMEROV DOBRIH PRAKS V EU

ANDRAGOŠKI CENTER SLOVENIJE

Ljubljana, april 2011

Projekt financirata Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za šolstvo in šport. Projekt se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljševanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja.«

Kazalo

I.	UVOD	3
II.	OPISI PROGRAMOV	4
	NEVLADNE ORGANIZACIJE.....	4
1.	ZAVOD MOVIT NA MLADINA.....	4
	MLADINSKI CENTRI	10
1.	MLADINSKI CENTER SKALA	10
2.	MIC – MLADINSKO INFORMACIJSKI CENTER.....	11
3.	MLADINSKI CENTER NOVA GORICA.....	11
	POSAMEZNE IZVAJALSKE ORGANIZACIJE	12
1.	ZIK ČRNOMELJ	12
2.	RIC NOVO MESTO	13
3.	MLADINSKI DOM JARŠE.....	13
III.	PRIMERI DOBRIH PRAKS IZBRANIH DRŽAV EU	16
3.1.	FINSKA	16
3.2.	NIZOZEMSKA	17
3.3.	NEMČIJA	19
3.4.	NORVEŠKA	21
3.5.	ČEŠKA.....	22
IV.	SKLEP	25

I. UVOD

V okviru projekta ESS Razvoj pismenosti ter ugotavljanje in priznavanje neformalnega učenja od 2009 do 2011 smo za podprojekt Razvoj pismenosti pregledali izobraževalno ponudbo za mlade pri nas in izbrane dobre prakse iz izbranih držav v EU (Finska, Nizozemska, Nemčija, Norveška in Češka).

Najprej smo se lotili pregleda izobraževanja odraslih, ki ga vodi Andragoški center Slovenije in je vsako leto objavljen na spletni strani ACS. Namenjen je seznanjenju in informiranju najširše in strokovne javnosti o možnostih izobraževanja in učenja odraslih ter osveščanju o vlogi in pomenu izobraževanja odraslih in vseživljenjskega učenja, ki zagotavlja podatke o izvajalcih izobraževalnih programov za odrasle, izobraževalnih programih za odrasle in vrsti drugih informacijah s področja izobraževanja in učenja odraslih. V pregledu se vsako leto predstavi več sto izvajalcev izobraževanja odraslih - od ljudskih univerz, srednjih šol in enot za odrasle pri srednjih šolah, višjih in visokih strokovnih šol ter fakultet, do zasebnih organizacij in zasebnih šol, izobraževalnih centrov, društev, knjižnic, muzejev, galerij idr.

Pregledali smo tudi neformalne izobraževalne programe nevladnih organizacij, mladinskih centrov in posameznih izvajalskih organizacij.

Kriteriji, ki smo jih pri pregledu upoštevali so bili neformalni izobraževalni programi z definiranimi izobraževalnimi cilji, daljši od 24 ur, namenjeni mladim od 16-26 let in tistim mladim, ki so predčasno zapustili šolanje in so brez strokovne izobrazbe. Zanimali so nas programi, ki so namenjeni tej ciljni skupini, vsebina in cilji programa, trajanje in kdo je financer.

II. OPISI PROGRAMOV

NEVLADNE ORGANIZACIJE

1. ZAVOD MOVIT NA MLADINA

Neformalni program MLADI V AKCIJI, ki ga izvaja nevladna organizacija MOVIT NA MLADINA je program Evropske unije, ki sledi ciljem evropskega sodelovanja na področju mladine. Omogoča finančno podporo projektom neformalnega učenja in mobilnosti mladih, ki prispevajo k ciljem evropskega sodelovanja na področju mladine.

Program je namenjen predvsem mladim med 15. in 28. letom, da bi se povečala njihova zavzetost in vključevanje v oblikovanje ter upravljanje družb, vključno z Evropsko unijo. Program omogoča mladim, da na podlagi lastnih prizadevanj pridobivajo in krepijo ključne kompetence za vseživljenjsko učenje z namenom povečevanja njihove zaposljivosti in vključevanja v družbo.

Program zasleduje 4 prednostna področja, katerih cilje morajo zasledovati projekti, ki želijo biti sprejeti v program:

- evropsko državljanstvo,
- udejstvovanje/participacija mladih,
- kulturna raznolikost,
- vključevanje mladih z manj priložnostmi.

Za izvajanje programa Mladi v akciji je v celoti odgovorna Evropska komisija, ki sproti upravlja proračun, določa prednostne naloge, cilje in merila programa. Poleg tega usmerja in nadzoruje splošno izvajanje, nadaljnje spremljanje in evalvacijo programa na evropski ravni.

Prav tako je Evropska komisija v celoti odgovorna za nadzor in usklajevanje nacionalnih agencij; to so uradi, ki jih imenujejo in ustanovijo nacionalne oblasti, pristojne za mladinska vprašanja v posamezni programski državi. Evropska komisija tesno sodeluje z nacionalnimi agencijami in nadzira njihove aktivnosti. Evropska komisija za upravljanje projektov na centralizirani ravni pooblašča Izvajalsko agencijo za izobraževanje, avdiovizualno področje in kulturo.

Program s sprejemom projekta omogoča pridobitev finančne podpore za izvedbo projekta. Nosilec projekta, čigar projekt je sprejet v program, pridobi pravico do uporabe prispevka v dodeljeni višini, če izvede projekt tako, kot ga je predlagal. Za sprejem se lahko v posameznih akcijah oziroma podakcijah potegujejo različne vrste in tipi projektov.

Nacionalne agencije

Izvajanje programa Mladi v akciji je pretežno decentralizirano. Njegov cilj je čim tesnejše sodelovanje z upravičenci ter upoštevanje raznolikosti nacionalnih sistemov in situacij na področju mladine. Vsaka

programska država je imenovala svojo nacionalno agencijo. Te nacionalne agencije spodbujajo in izvajajo program na nacionalni ravni ter delujejo kot vezni člen med Evropsko komisijo, predlagatelji na nacionalni, regionalni in lokalni ravni ter mladimi.

Njihova naloga je:

- zbirati in zagotavljati ustrezne informacije o programu Mladi v akciji;
- voditi pregleden in pravičen postopek izbora prijavljenih projektov, ki se financirajo na decentralizirani ravni;
- zagotoviti učinkovite in smotrne administrativne postopke;
- prizadevati si za sodelovanje z zunanjimi organi, ki nudijo pomoč pri izvajanju programa;
- vrednotiti in spremljati izvajanje programa;
- podpirati prijavitelje in predlagatelje projektov med celotnim trajanjem projektov;
- tvoriti dobro delujočo mrežo z vsemi nacionalnimi agencijami in Komisijo;
- izboljšati prepoznavnost programa;
- spodbujati razširjanje in uporabo rezultatov programa na nacionalni ravni.

Poleg tega imajo pomembno vlogo kot vmesna struktura za razvoj mladinskega dela, saj:

- ustvarjajo priložnosti za izmenjavo izkušenj;
- zagotavljajo usposabljanje in neformalne učne izkušnje;
- spodbujajo vrednote, kot so socialna vključenost, kulturna raznolikost in aktivno državljanstvo;
- podpirajo vse vrste mladinskih struktur in skupin, zlasti neorganiziranih;
- spodbujajo priznavanje neformalnega učenja z ustreznimi ukrepi;

Ne nazadnje pa delujejo tudi kot podporna struktura za okvir evropskega sodelovanja na področju mladine.

1. MLADINSKE IZMENJAVE

Mladinska izmenjava omogoča eni ali več skupinam mladih, da gostujejo pri skupini iz druge države in sodelujejo pri skupnem programu aktivnosti. Ti projekti vključujejo aktivno sodelovanje mladih in jim omogočajo, da odkrivajo različne družbene in kulturne stvarnosti in se jih začnejo zavedati, se učijo drug od drugega, razvijajo podjetniški duh in krepijo svoj občutek, da so evropski državljani.

Mladinske izmenjave mladim omogočajo, da gredo v tujino, da se spoznajo z vrstniki iz različnih držav z različnim socialnim in kulturnim ozadjem in da se učijo drug od drugega skozi aktivno participacijo v skupnih aktivnostih s skupnim interesom. Mladinske izmenjave mladim omogočajo, da izkusijo Evropo in se tako počutijo bolj evropske državljane.

Načela in praksa neformalnega učenja se odražajo skozi celoten projekt.

Mladinske izmenjave so namenjene mladim, starim med 13 in 25 let, ki zakonito prebivajo v določeni programski državi (največ 20 % udeležencev je lahko starih tudi med 25 in 30 let). Projekt lahko vključuje najmanj 16 in največ 60 udeležencev (mladinski voditelji niso vključeni). Projekt traja največ 15 mesecev, aktivnost pa 6-21 dni brez potovanja.

Primer mladinske izmenjave

Večstranska mladinska izmenjava z naslovom "Slainte agus An Oige" je potekala v kraju Omagh na Severnem Irskem, in je vključevala 40 mladih iz Irske, Litve, Poljske in Velike Britanije. Namen mladinske izmenjave je bil seznaniti mlade z zdravim načinom življenja, in sicer so se osredotočili na prednosti udejstvovanja v aktivnostih na prostem. Program je bil sestavljen iz praktičnih aktivnosti, kjer so mladi v skupinah sodelovali v različnih športnih aktivnostih, kot tudi iz različnih delavnic, osredotočenih na razpravo, kako lahko šport pozitivno vpliva na telo. Projekt je omogočal mladim iz vsake države, da so predstavili svojo kulturo in zgodovino. Poudarki programa so bili: izgradnja samozavesti udeležencev, sprejemanje drugih, miselna odprtost, spoznavanje drugih kultur in držav z drugačnimi vrednotami.

2. MLADINSKE POBUDE

Ta podakcija podpira projekte, v okviru katerih mladi aktivno in neposredno sodelujejo pri aktivnostih, ki so jih sami zasnovali in v katerih so tudi glavni akterji z namenom, da razvijejo svojo iniciativnost, podjetništvo in ustvarjalnost.

Mladinske pobude velikemu številu mladih omogočajo, da postanejo ustvarjalni in podjetni v svojem vsakodnevnem življenju, da izrazijo svoje potrebe in interese ter zavzamejo stališča tudi do pomembnih globalnih vprašanj v lokalnem okolju. Mladi lahko svoje ideje preizkusijo tako, da začnejo, oblikujejo in izvedejo lasten projekt, ki vpliva na različna življenjska področja. Mladinske pobude lahko vodijo tudi k ustanovitvi združenj, NVO ali drugih organov, ki so dejavni v okviru socialne ekonomije, neprofitnega sektorja in področja mladine.

Mladinska pobuda je projekt, ki ga vzpostavijo, oblikujejo in izpeljejo mladi sami. Mladim daje priložnost, da v okviru pobude preizkusijo svoje ideje, kar jim omogoča neposredno in aktivno vključenost v načrtovanje in izvajanje projektov. Sodelovanje v mladinskih pobudah je pomembna izkušnja neformalnega učenja. Prav tako mladim daje priložnost, da se počutijo kot evropski državljani, in jih navda z občutkom, da prispevajo k izgradnji Evrope.

Mladinske pobude so namenjene mladim od 18 do 30 let, ki zakonito prebivajo v določeni programski državi. Mlajši od 18 let (med 15 in 17) lahko sodelujejo, če je v projekt vključen tudi inštruktor. Projekt traja od 3 do 18 mesecev.

Primer mladinske pobude

Dvanajst mladih iz Turčije je razvilo projekt, katerega namen je podati osnovno računalniško znanje otrokom, ki so primorani delati na cesti. Skupina je sodelovala z lokalno nevladno organizacijo, ki redno dela s temi otroki. Na podlagi pogovora z otroki je skupina dobila vpogled v njihovo situacijo in jih povprašala, kaj si želijo početi; tako se je rodila ideja o računalniškemu usposabljanju. Računalniško usposabljanje je trajalo tri mesece, projekt pa je vključeval približno 70 otrok.

»No, najpomembnejša stvar na osebni ravni je bila, da mi je projekt omogočil delati to, kar si želim! Veste, situacija otrok na cesti se me je dotaknila. Hotel sem nekaj spremeniti! Lahko se jim približam in

dobiš vpogled v njihovo življenje, vendar vseeno potrebuješ okvir za dejansko delo z njimi, kar nam je projekt mladinske pobude tudi omogočil! Kontakt z mladinskim centrom na lokalni ravni in sodelovanje z nevladno organizacijo je bilo zelo koristno in je pomembno vplivalo na projekt. Organizirali smo različne družabne aktivnosti, ki so poskrbele, da so se otroci počutili manj izključeni. Dobili smo vtis, da smo jim uspeli pomagati, da so se naučili nekaj uporabnega in tudi uživali v izkušnji.« (član turške skupine)

Pri mladinskih pobudah je poudarek na elementih, ki spodbujajo inovativnost v projektu. Ti inovativni vidiki se lahko nanašajo na vsebino in cilje aktivnosti, vključitev predlagateljev iz različnih ozadij, ustvarjalne in neraziskane načine reševanja problemov, povezanih z lokalno skupnostjo, eksperimentiranje z novimi metodologijami in oblikami projektov ali razširjanje rezultatov projekta. Mladinske pobude lahko prispevajo k izobraževanju o podjetništvu, saj so zlasti primerne za spodbujanje in razvijanje podjetniških veščin med mladimi; omogočajo jim, da preizkusijo svoje ideje in jih uresničijo v praksi, prevzamejo pobudo in odgovornost, se soočijo z nepričakovanimi situacijami in najdejo rešitve zanje s preizkušanjem inovativnih in ustvarjalnih ukrepov. Eksperimentalno učenje lahko poveča njihove možnosti zaposlitve v resnični situaciji na trgu dela/prostem trgu. Mladinske pobude lahko vodijo tudi k ustanovitvi združenj, NVO ali drugih organov, ki so dejavni v okviru socialne ekonomije, neprofitnega sektorja in na področju mladih.

3. PROJEKTI MLADIH ZA DEMOKRACIJO

Ta podakcija podpira participacijo mladih v demokratičnem življenju. Njen namen je povečati aktivno participacijo mladih v življenju njihove lokalne, regionalne ali nacionalne skupnosti oziroma na mednarodni ravni. Projekti mladih za demokracijo mladim omogočajo, da spoznajo demokratične procese in postanejo aktivni državljani v svojih lokalnih skupnostih in na evropski ravni. Naučijo se kritično analizirati politična ali socialna vprašanja in učinkovito izražati svoja stališča. Projekti jim dajo možnost preizkusiti, kako lahko vplivajo na svet, v katerem živijo, in ga naredijo lepšega.

Projekti mladih za demokracijo je namenjen udeležencem, starim med 13 in 30 let, ki zakonito prebivajo v določeni programski državi. Projekt traja od 3 do 18 mesecev.

Primer projekta mladih za demokracijo

Občini Mynamaki in Lieto na Finskem in dve mladinski skupini iz občine Kjøllefjord z Norveške bodo izvajali projekt mladih za demokracijo v obeh državah. Projekt bo organizirala osnovna skupina šestnajstih mladih, podprli pa ga bodo mladinski strokovnjaki z izkušnjami pri strukturah sprejemanja odločitev. Mladostniki so večinoma stari od 15-17 let, nekateri od njih so dejavni v lokalnih mladinskih svetih. Vsi prihajajo iz majhnih in oddaljenih skupnosti. Namen projekta je spoznati sisteme sprejemanja odločitev in zblížati mlade z nosilci odločanja. Eden od konkretnih ukrepov predvideva, da mladi oblikujejo Sanjsko vas z lastnimi idealnimi strukturami sprejemanja odločitev. Ustvarjene teoretične strukture bodo povezali z evropskim državljanstvom in iskali evropsko identiteto mladih. Skupine bodo simulirale sprejemanje odločitev v občinskih svetih in raziskale

delovanje predstavniške demokracije. Mladi bodo v okviru nacionalnih in skupnih seminarjev oblikovali predlog, ki bo spodbujal udeležbo mladih pri sprejemanju odločitev. Projekt bodo stalno spremljali politiki kot mentorji, ki bodo predstavili stališča mladih v okviru svojih struktur sprejemanja odločitev. Napredovanje pobude bo prav tako v vlogi mentorja spremljal novinar in o tem poročal v časopisnih člankih.

Projekt mora voditi k pridobivanju/izboljšanju kompetenc (znanja, spretnosti in stališč), ki so pomembne za napredek vseh vključenih udeležencev in predlagateljev na osebnem, socialno-izobraževalnem in poklicnem področju. To se doseže z neformalnim in priložnostnim učenjem. Za izpolnjevanje različnih potreb udeležencev in doseganje želenih rezultatov se lahko uporabijo raznolike metode in tehnike neformalnega učenja (delavnice, igre vlog, aktivnosti na prostem, spoznavne igre, okrogle mize itd.). Projekt mora temeljiti na učnem procesu, ki spodbuja ustvarjalnost, aktivno participacijo in iniciativnost (podjetniški duh). Tak učni proces se mora načrtovati in analizirati med celotnim trajanjem projekta: udeležencem je treba zagotoviti prostor za razmislek o učnih izkušnjah in rezultatih.

4. EVROPSKA PROSTOVOLJNA SLUŽBA

Namen Evropske prostovoljne službe (EVS – European Voluntary Service) je razvijati solidarnost ter spodbujati aktivno državljanstvo in medsebojno razumevanje med mladimi. Evropska prostovoljna služba omogoča mladim, da izvajajo prostovoljno službo, ki traja največ dvanajst mesecev in poteka v državi, ki ni država njihovega stalnega prebivališča. To spodbuja solidarnost med mladimi in je resnična 'učna služba'. S tem, ko delajo v dobro lokalne skupnosti, se prostovoljci učijo novih veščin in jezikov ter spoznavajo druge kulture. Načela in praksa neformalnega učenja se odražajo skozi cel projekt.

Predlagatelji morajo vsakemu prostovoljcu, ki je vključen v projekt, zagotoviti osebno podporo, podporo v zvezi z nalogami ter jezikovno in administrativno podporo.

Evropska prostovoljna služba je namenjena mladim od 18 do 30 let, ki zakonito prebivajo v državi pošiljajoče organizacije. Prostovoljci so izbrani ne glede na njihovo ozadje. Prostovoljci z manj priložnostmi se lahko vključijo že od svojega šestnajstega leta starosti naprej. Projekt traja do 24 mesecev.

Projekt naj bi udeležencem omogočil pridobivanje samozavesti, ko se srečajo z novimi izkušnjami, nazori in oblikami vedenja kot tudi pridobivanje in nadgradnjo spretnosti, sposobnosti in znanja, ki prispevajo k njihovem socialnemu, osebnemu in/ali poklicnemu razvoju. Projekt naj bo v skladu z naravo EVS, ki je 'učna služba', kar pomeni, da mladim omogoča neformalne in priložnostne učne izkušnje.

Projekt mora prispevati k izobraževalnemu procesu mladih in povečati njihovo ozaveščenost o evropskem/mednarodnem okviru, v katerem živijo. Evropska razsežnost projekta se lahko odraža na naslednje načine:

- projekt krepi občutek evropskega državljanstva pri mladih ter jim pomaga razumeti njihovo vlogo v Evropi danes in v prihodnje;
- projekt odraža eno od skupnih skrbi evropske družbe, kot so rasizem, ksenofobija in antisemitizem, zloraba drog;
- tema projekta je povezana s temami EU, kot so širitev EU, vloge in dejavnosti evropskih institucij, ukrepi EU na področjih, ki zadevajo mlade;
- projekt spodbuja razprave o temeljnih načelih EU, npr. načelu svobode, demokracije, spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter pravne države.

5. SODELOVANJE S SOSEDNJIMI PARTNERSKIMI DRŽAVAMI EVROPSKE UNIJE

Namen te podakcije je, da se v duhu odprtosti razvije medsebojno razumevanje med narodi in hkrati prispeva k razvoju kakovostnih sistemov, ki podpirajo aktivnosti mladih v zadevnih državah. Podakcija podpira aktivnosti, ki omogočajo mreženje in povečanje zmogljivosti nevladnih organizacij na področju mladine, in priznava pomembno vlogo, ki jo imajo te organizacije pri razvoju civilne družbe v sosednjih državah. Zajema usposabljanje akterjev na področju mladinskega dela in organizacij ter izmenjavo izkušenj, strokovnega znanja in primerov dobre prakse med njimi. Podakcija podpira aktivnosti, ki lahko vodijo do vzpostavitve dolgoročnih, kakovostnih projektov in partnerstev.

Ta podakcija podpira dve vrsti projektov, ki sta opisani v dveh različnih poglavjih:

- mladinske izmenjave s sosednjimi partnerskimi državami,
- usposabljanje in mreženje s sosednjimi partnerskimi državami

5.1. MLADINSKA IZMENJAVA S SOSEDNJIMI PARTNERSKIMI DRŽAVAMI

Mladinska izmenjava s sosednjimi partnerskimi državami je projekt, ki mladim iz dveh ali več držav omogoči, da se srečajo, nagovorijo različne teme in o njih razpravljajo ter tako spoznavajo različne kulture in države. Izmenjava temelji na transnacionalnem partnerstvu med dvema ali več predlagatelji iz različnih držav. Glede na število sodelujočih držav so lahko mladinske izmenjave dvostranske, tristranske ali večstranske. Dvostranska mladinska izmenjava je priporočljiva zlasti, če je za predlagatelje to prvi evropski projekt oziroma če so udeleženci majhne ali lokalne skupine brez izkušenj na evropski ravni. Mladinska izmenjava je lahko potujoča in vključuje potovanje vseh udeležencev.

Mladinska izmenjava s sosednjimi partnerskimi državami je namenjena udeležencem, starim med 13 in 25 let, ki zakonito prebivajo v določeni programski državi ali v sosednji partnerski državi (največ 20 % udeležencev je lahko starih med 25 in 30 let). Projekt traja največ 15 mesecev, aktivnost pa 6-21 dno brez potovanja.

MLADINSKI CENTRI

1. MLADINSKI CENTER SKALA

Izvorno mesto in poslanstvo Skale je na ulici, kjer se mladi vsakodnevno zbirajo in družijo, v ta namen se izvaja tudi program ULIČNO DELO. Namen mladinske ulične vzgoje je razvijati takšne aktivnosti na ulici, ki bi popestrile mladostnikov vsakdanjik in njihov prosti čas. Cilj prisotnosti animatorjev na ulici je okrepitev mladostnikovega vsakdanjika s potrebnimi življenjskimi informacijami, dialogom, druženjem, posluhom, podporo in nasveti na njihovi življenjski poti. Organizirajo se številne poučne, ustvarjalne in zabavne delavnice ter športne in druge igre. Ulično delo poteka preko treh glavnih aktivnosti: Stik na ulici, Telovadnica in Minibus veselja.

Stik na ulici

Sprehod po ulicah Novih Fužin omogoča srečanje z mladimi in vzpostavitev stika ali negovanje stika preko prijetnega, sproščenega dialoga.

Telovadnica

Program v telovadnici je nadgradnja stika z mladimi na ulici, kjer se utrjuje odnos in se jih usmerja v načrtno vzgojo za kvalitetno življenje. Namenjen je mladim med 9. in 15. letom in traja vsak teden po 2 uri. Mladostniki nad 15. letom, ki že dalj časa sodelujejo s Skalo, lahko (po dogovoru) postanejo pomočniki trenerja Zefa v telovadnici pri vadbi nogometa. Mladi se preko športne aktivnosti učijo sodelovanja v skupini in medsebojnega spoštovanja. Preko disciplinirane igre in vedenja krepijo telo in um. Oblikovali se bosta dve skupini za vadbo nogometa, pri čemer bo skupina za trening sprejela mlade, ki se bodo resno urili za tekmovanja na nogometnih turnirjih, skupina za prostočasno igro pa bo sprejela druge mlade, ki si želijo le sproščene igre nogometa brez udeležbe na tekmovanjih. Enkrat na mesec bodo potekale skupne igre v telovadnici, kjer se lahko udeležijo vsi mladi s Skale, tako deklice kot dečki, in se preko iger zabavajo v skupinskem vzdušju.

Minibus veselja

Minibus veselja je mobilni mladinski center in predstavlja središče mladinske ulične vzgoje. Je kraj srečevanja za vso mladino in izhodišče za nadaljnje vzgojno delo s posamezniki. Program Minibusa veselja je namenjen nadgradnji stika z mladimi na ulici preko pogovorov, iger, filmov, ustvarjalnih in poučnih delavnic ter drugih vzgojno-izobraževalnih aktivnosti. Omogočena je brezplačna učna pomoč in inštrukcije za srednješolce. Na Minibusu veselja je tudi »info-točka«, kjer lahko mladi pridobijo pomembne informacije glede šolanja, zaposlitve, reševanja osebnih težav in drugih informacij. Program Minibusa veselja je razdeljen na tri dele: prva ura programa je namenjena izobraževanju in neformalnemu učenju, druga ura ustvarjalnim dejavnostim, tretja pa zabavnim, razvedrilnim in športnim aktivnostim. Pomemben element programa na Minibusu veselja je aktivno sodelovanje in soustvarjanje programa s strani mladih samih. Program se izvaja trikrat tedensko po 3 ure.

2. MIC – MLADINSKO INFORMACIJSKI CENTER

Center je zbirna točka za različne posameznike in skupine, predvsem za verno mladino. Uporabniki so pretežno študentje, pa tudi srednješolci, zaposlena mladina in otroci (skupaj z njihovimi starši). MIC želi biti most med mladostnikom in ustanovami civilne družbe in države, saj se mnogi mladi v družbi danes težko znajdejo. Odpovedujejo se formalnostim in na neuradniški način skušajo premostiti oviro, ki se v prvem trenutku mogoče zdi nepremostljiva. MIC-ovi izvajalci programov so odprti in strokovno usposobljeni ter pričujejo za krščanske vrednote, kar je njihova značilnost. Pestri, različni, kvalitetni in cenovno ugodni programi za mlade se odvijajo individualno, v manjših in skupinah – kot delavnice, tečaji, seminarji, predavanja, klubi, izobraževalni večeri. Center je odprt tudi gostujočim skupinam in njihovim programom. Doslej je bilo izvedenih delavnic za 180 otrok in mladostnikov.

MIC-ovo dejavnost in programe so v letu 2010 sofinancirali Mestna občina Ljubljana (Urad za mladino, Oddelek za preprečevanje zasvojenosti), Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino, Vlada RS - Ministrstvo za zunanje zadeve. Nekatere projekte je sofinancirala Vlada Republike Slovenije.

Program ZAKAJ BI BIL LUZER, ČE SEM FACA je namenjen mladostnikom, ki bi radi iz sebe naredili nekaj več. Skupine so razdeljene na stare od 13-15 let in 16-18 let. Cilji programa so dvig občutka lastne vrednosti, izboljšanje sposobnosti na področju komunikacije in medvrstniških odnosov, oblikovanje življenjskih ciljev, strpnost in toleranca do sovrstnikov in do „drugačnih“, vključevanje v zdrave vrstniške skupine, prepoznavanje in zmanjševanje nekonstruktivnega reševanja problemov (zatekanje v različne oblike zasvojenosti – internet, droga, alkohol, spolnost,...), poglobljanje duhovnosti in soočanje z življenjskimi problemi in konstruktivno reševanja le-teh, samoiniciativnost in odgovornost. Dvig občutka lastne vrednosti in poznavanje svojih sposobnosti in meja bo mladostniku pomagal pri pravilni poklicni odločitvi in doseganju svojih življenjskih ciljev.

Program poteka skozi 26 srečanj in en vikend. Program vodita dva voditelja, moški-ženska, po možnosti eden starejši, drugi mlajši, skupine imajo med 9 in 12 (maksimalno 15) udeležencev. Srečanje traja 90 minut. V program so vključeni tudi starši in sicer v obliki pogovora (na začetku in na koncu programa, po potrebi tudi v času izvajanja) in 4 delavnic. Teme, ki se izvajajo na posameznih srečanjih so medsebojno spoznavanje in predstavitev programa, povečanje motivacije, spodbujanje funkcionalnih sposobnosti, čustva, pravila dobrih odnosov v skupini...

Namen vikend delavnice pa je povezanost udeležencev, poglobitev duhovnosti, spoznavanje svojih talentov in lastnosti, razvijanje osebnih sposobnosti in veščin, življenje brez televizije in računalnika in stik z naravo.

3. MLADINSKI CENTER NOVA GORICA

Mladinski center Nova Gorica izvaja tri programe, namenjene mladim.

KVIZ PIRAMIDA je celodnevni program, ki se izvaja vsakodnevno, je zanimiv, inovativen in učinkovit program neformalnega izobraževanja in poteka v obliki igre KVIZ-PIRAMIDA. Teme, ki se jih program

dotakne so geografija (vprašalniki o Sloveniji, Evropi, Aziji, južni Ameriki), kultura (vprašalniki o slovenski, evropski in svetovni umetnosti, glasbi ter književnosti), šport, (vprašalniki o nogometu, atletiki, tenisu, odbojki), zgodovina (slovenska, evropska, svetovna zgodovina – bitke, pomembni voditelji in dogodki), preventiva (pred odvisnostjo od drog, interneta, iger na srečo; zdrava spolnost) ter zaposlovanje in izobraževanje (šolanje, iskanje zaposlitve, osebna kariera).

KVIZ - PIRAMIDA je zelo priljubljena dejavnost med mladimi. Program vodijo zaposleni v mladinskem centru. Ta metoda prispeva k dobremu vzdušju v centru, ter se nenehno prepleta s priložnostnimi dejavnostmi v kavarnici (računalniške igre, PS3, pikado, kalčeto, briškula, youtube-glasba), saj predstavlja kvalifikacije za posamezne igre.

Program je namenjen vsem mladim, financirajo pa ga Mestna občina Nova Gorica, Urad za mladino, MDDSZ, Ministrstvo za kulturo, MOVIT in Javni sklad za kulturne dejavnosti.

MAVRIČNA MLADOST pa je drugi program, ki poteka vsak dan v dopoldanskem času in je namenjen učenju, iskanju zaposlitve, svetovanju in pomoči mladim.

POSAMEZNE IZVAJALSKE ORGANIZACIJE

1. ZIK ČRNOMELJ

Program RAZLIČNE POTI DO INFORMACIJ IN ZNANJA, traja 25 ur in je namenjen mlajšim odraslim brez izobrazbe.

Udeleženci v programu najprej spoznajo različne učne stile, saj ljudje različno uporabljajo svoje čute za sprejemanje sporočil. Udeleženci se v programu seznanijo s sodobnimi načini komuniciranja, iskanja informacij in uporabo različnih pripomočkov pri učenju. Tako udeleženci v programu spoznajo uporabno vrednost računalnika pri učenju. Program vsebuje nove vsebine, ki omogočajo razvoj kompetenc za sporazumevanje v slovenskem jeziku, kompetenc za učenje učenja in razvoj digitalne pismenosti.

Cilji programa je spoznati različne učne stile, metode in tehnike učenja, spoznati različne učne pripomočke, uporabnost sodobne tehnologije pri učenju, spoznati sodobne načine komunikacije, navezovanje socialnih stikov

Tematski sklopi programa so učni stili, metode in tehnike učenja, uporabnost IKT, drugi viri za učenje in elektronska pošta.

Program Z IKT DO LAŽJE ZAPOSLOTITVE, traja 25 ur in je prav tako namenjen mlajšim odraslim brez izobrazbe.

Udeleženci se v programu seznanijo z možnostmi izobraževanja odraslih v Sloveniji ter z možnostmi izobraževanja. Spoznajo načine iskanja informacij o izobraževanju in zaposlovanju ter uporabno vrednost IKT pri tem. Naučijo se pripraviti življenjepis v sodobnih oblikah, naučijo se posredovati

bistvene podatke. Udeležencem se v programu ponudijo informacije o preprečevanju možnih oblik diskriminacije pri zaposlovanju ter o kvaliteti delovne sile ne glede na drugačnost. Program se dotakne se tudi teme zakonodaje na področju zaposlovanja in izobraževanja, tako da lahko udeleženci dobijo vpogled v dejansko stanje položaja brezposelnih v Sloveniji.

Cilji programa so spoznati prednost izobrazbe, možnosti za brezplačno izobraževanje odraslih, možnosti sofinanciranja izobraževanja, možnosti iskanja zaposlitve, spoznati sodobne načine predstavitev in priprav CV-ja, razvijati kompetence za učinkovito iskanje zaposlitve.

2. RIC NOVO MESTO

Program ŠOLA ZA ŽIVLJENJE – USPOSABLJANJE MLAJŠIH ROMOV ZA DOMAČA POPRAVILA, ki traja 100 ur, je namenjen mlajšim Romom v starosti 16-22 let.

Udeleženci v programu spoznajo različna orodja in manjše stroje ter jih varno in pravilno uporabljati, znajo brati preproste načrte in skicirati preproste predmete, spoznajo osnove osebne higiene in higiene prostora, spoznajo osnovna vzdrževalna dela in osnovna hišna popravila, znajo predvideti potek dela in postopkov, pripravijo delovno mesto ter smotno izberejo ustrezno gradivo in orodje za hišna popravila, obvladajo osnovne obdelovalne postopke za les, papirna gradiva in umetne mase, sortirajo odpadke in spoznajo nevarnosti neurejenih naselij, opišejo pot vode od zajetja do pipe ali princip delovanja vodnjaka, opišejo nevarnost pitja onesnažene vode in posledice, poznajo ukrepe za varno ravnanje z električnimi in plinskimi napravami.

Teme, ki jih udeleženci v programu spoznajo so urejanje bivalnega naselja, higiena bivališč, oskrba z vodo, oskrba z električno energijo, ogrevanje, zrak v bivališčih.

3. MLADINSKI DOM JARŠE

Neformalni izobraževalni program, PRODUKCIJSKA ŠOLA, ki ga izvaja Mladinski dom Jarše, traja od nekaj mesecev do leta in pol. Vpis poteka vse šolsko leto do zapolnitve prostih mest. Možen je tudi vpis za naslednje šolsko leto od meseca maja dalje.

Pogoji za vpis so končana osnovnošolska obveznost in starost med 15 in 18 let. Po ogledu in predstavitvi šole, mora mladostnik/ca za vpis napisati prošnjo, ki vsebuje: življenjepis v najmanj desetih stavkih, šolsko kariero v najmanj petih stavkih, razlog, zaradi katerega želi priti v produkcijsko šolo, opis, kaj mu je bilo najbolj všeč pri zadnjem filmu, ki ga je gledal/a ali zadnji knjigi, ki jo je bral/a ter kaj meni o življenju v veselju, v obliki kratkega domišljjskega spisa. Sledi tri tedenska poizkusna doba, kjer mladostnik/ca vidi, če je to ustrezen program za mladostnika/co in, če upošteva pravila.

Produkcijska šola je javno veljavni vzgojni program Ministrstva za šolstvo, zato je šolanje mladostnika v njem za starše brezplačno. Tako kot pa je običajno v vseh šolah, pa starši krijejo stroške prevoza v šolo, stroške prehrane ter morebitne stroške izletov.

Program je usmerjen v razvijanje specifičnih osebnostnih lastnosti, usvajanju funkcionalnih znanj in socialnih veščin. Zasnovan je tako, da bi se mladostniki v njem počutili dobro in sproščeno. Dopusča veliko prostora za iniciativo, kreativnost in fleksibilnost. Urnik ohranja le minimalne časovne okvire za začetek in konec pouka ter odmorov, šolskega zvonca ni. Delo poteka v majhni skupini in je naravnano tako, da mladostnik v hitrem času vidi učinke dela. K ugodni klimi pripomore tudi upoštevanje potreb mladostnikov, odzivanje na individualne potrebe in težave mladostnika, pozitivni čustveni ton s poudarkom na nagrajevanju (kar pa ne pomeni, da ni kaznovanja), opogumljanju, spodbujanju in spoštovanju otroka. Mladostniki se lažje istovetijo z vzgojnimi in izobraževalnimi cilji programa, če doživljajo uspehe in lahko prevzemajo odgovornost ter dejavno sodelujejo pri upravljanju šolskega življenja. K ugodni klimi prispeva tudi dobro sodelovanje med starši in mentorji.

Mladostnik osvaja nova znanja in veščine ob izdelavi izdelka, produkta - to pomeni, da mladostniki pridobivajo tudi teoretična znanja ob konkretnem delu, ob izdelavi posameznih izdelkov in ne klasično šolsko. Tako učenje je manj neprijetno in naporno. Program je zasnovan projektno, izdelek pa je rezultat posameznega projekta.

Predmetna področja programa so:

- **računalništvo**, pri katerem mladostnik spozna upravljanje s programskimi orodji Microsoft Office (Word, Powerpoint), Corel Draw, Windows Movie Maker, Adobe Photoshop, brskalniki. Mladostniki imajo možnost, da pri tem predmetu naredijo sledeče izdelke: osebna vizitka, izrezi iz samolepilne folije, montaža kratkih filmov, prezentacije, prošnje, dopise, enobarvne in večbarvne filme za sitotisk, obdelava fotografij...
- **sitotisk**, pri katerem si mladostniki na T-shirte natisnejo motive po lastni izbiri
- **šivanje**, pri katerem se mladostnik nauči upravljanja z gospodinjskim šivalnim strojem in si poleg tega, da si zakrpa svoja stara oblačila lahko izdelata tudi okrasno blazino, predpasnik, hlače, torbo...
- **funkcionalno opismenjevanje**, v okviru katerega se mladostnik pripravlja na izpite v kolikor opravlja redno srednjo šolo po izpiti, poleg tega pa pri tem predmetu napišejo kvalitetno prošnjo za zaposlitev, razne dopise, razbirajo praktične informacije iz tabel (vozni redi...) in izpolnjujejo različne obrazce, ki so za njih aktualni.
- **trening socialnih veščin**, pri katerem se mladostnik uri v praktičnih veščinah, ki mu služijo v vsakodnevnomu življenju, npr. osebni nastop, bonton, moralno vrednotenje, reševanje konfliktnih situacij, ustrezna komunikacija, ustrezno podajanje in sprejemanje kritike, izrekanje in sprejemanje pohval, odnosi med spoloma, odnosi s starši, avtoriteto...

Predmetna področja se v dnevnem urniku prepletajo tudi z različnimi vlogami, ki imajo funkcijo skrbi za skupino, krepijo ugodno skupinsko klimo in jih mladostniki prevzemajo izmenjaje tedensko. Te vloge so:

- **kuhar** ves teden skrbi za nakupe prehrane v najbližji trgovini in vsak dan pripravlja kosilo za skupino. To vlogo opravljajo mladostniki v paru, s pomočjo mentorja.
- **blagajnik** je 'finančni minister', to pomeni, da dnevno vodi evidenco prihodkov in izdatkov denarja, namenjenega prehrani. Stanje v blagajni beleži v blagajniškem dnevniku, enakem, kot ga uporabljajo pravi računovodje. To počne ob pomoči in nadzoru mentorja.
- **turistični vodič** je vloga, ki jo mladostnik opravlja le enkrat ali dvakrat v šolskem letu. Takrat ima nalogo, da organizira izlet. Ob smernicah, ki jih dobi od mentorjev, mora izbrati destinacijo izleta, poiskati vse potrebne informacije za izlet, opraviti rezervacije po telefonu in načrtovati časoven potek izleta. Vse pomembne podatke zapiše in predstavi ostalim mladostnikom.
- **fotograf** ima nalogo, da na izletu z digitalnim fotoaparatom dokumentira zanimivosti in po izletu fotografije uredi na računalniku.

Če mladostnik/ca upošteva pravila, se trudi, napreduje, dobro sodeluje v programu, lahko prejme nagrade kot so: dodatni dopust, kino karte, dodatna majica, denarna nagrada za opravljeno delo za naročnika, CD, karte za Atlantis ... Če mladostnik/ca krši pravila (neopravičeni izostanki od pouka, slabo vedenje...), sledijo sankcije, ki se stopnjujejo (opravljanje neprijetne naloge – čiščenje, neopravičeni izostanki se odštevajo od dopusta – mladostnikom pripada 5 dni dopusta, izredni sestanki s starši, prepoved obiskovanja programa in izključitev).

III. PRIMERI DOBRIH PRAKS IZBRANIH DRŽAV EU

3.1. FINSKA

Razmere na trgu dela

Stopnja brezposelnosti mladih na Finskem je bila v letu 2007 rahlo nad evropskim povprečjem, 16,5% (evropsko povprečje 15,3). Stopnja brezposelnosti mladih v primerjavi s splošno stopnjo brezposelnosti je bila kar več kot dvakrat večja (splošna brezposelnost je bila 6,9%). Delež mladih brezposelnih v starosti od 15-24 let, se je v enem letu povečal za 65% (avgust 2008-avgust 2009). Še posebej ranljiva skupina pa so mladi, ki v te statistične podatke niso bili vključeni (29.000 mladih), to so tisti mladi, ki so neaktivni tako na področju izobraževanja kot na področju dela in niso registrirani kot iskalci zaposlitve.

Brezposelnost mladih na Finskem je še posebej visoka med mladimi moškimi, v primerjavi z brezposelnimi ženskami je ta stopnja kar dvakrat višja. Razlog je zmanjševanje prostih delovnih mest za moške, kot so gradbeništvo, kovinska industrija in strojništvo.

V primerjavi z evropskim povprečjem ima Finska relativno nizek delež mladih osipnikov. Mladi, ki imajo dokončano le nižje srednješolsko izobraževanje so najtežje zaposljivi. Njihov delež med brezposelnimi mladimi se je v treh letih (2005-marec 2008), povečal iz 31% na 40%. V zadnjih nekaj mesecih pa je število mladih osipnikov začelo upadati, zaradi velikega števila mladih, ki so v tem času zaključili višje srednješolsko izobraževanje, poklicno izobraževanje, polytechnics in univerzitetno izobraževanje.

Sprejete politike (vladne strategije)

Leta 2005 je bila na Finskem predstavljena strategija social guarantee for young people (Socialna varnost mladih), namenjena vsem mladim, ki so brezposelni manj kot tri mesece. V tem času jim ponudijo izobraževanje, prakso (training) ali delavnice (workshops). Kot preventivni ukrep skuša Ministrstvo za delo in gospodarstvo 90% brezposelnim mladim še pred morebitno 3 mesečno brezposelnostjo zagotoviti izdelavo načrta za iskanje zaposlitve.

Finski pristop je osredotočen na preventivo, ukrepi pa so namenjeni dokončanju izobraževanja, ponovni vključitvi osipnikov v izobraževanje in zaposlitev.

Štirje ključni ukrepi oziroma programi:

1. 10th GRADE: zagotavlja, da mladi ne zapustijo izobraževanja brez zaključenega certifikata in tako ne bi pridobili potrebne kvalifikacije za vstop na trg dela. Program je namenjen osipnikom in mladim, ki zaradi nižjih rezultatov niso mogli nadaljevati šolanja. Tečajji vsebujejo intenzivno career guidance provision, »zamujene« izobraževalne možnosti, inovativne pedagoške pristope in poklicna izobraževanja.
2. PREPARATORY LABOUR MARKET TRAINING (priprave na trg dela): program je namenjen izboljšanju zaposljivosti mladih, oblikovan tako, da se dotakne specifičnih potreb osipnikov. Program lahko vsebuje tudi praktični pouk, učenje osnovnih veščin, IKT, jezikovne tečaje, poklicno usmerjanje ali pa izboljšanje osnovnih in poklicnih veščin mladih.
3. CAREER START PROGRAMME (program za ustvarjanje kariere) – prvič je bil program predstavljen leta 2006, vlada se je odločila da ga predstavi kot enega izmed glavnih

aktivnosti; program je namenjen osipnikom in mladim, ki se še niso odločili glede svoje kariere. Program dovoljuje mladim, da izkusijo različne poklicne poti, obišejo različna delovna mesta. Program traja od 20-40 tednov, odvisno od posameznikovih potreb, udeleženci pa lahko prehajajo iz tečaja preparatory instructions k tečaju, ki vodi do pridobitve certifikata oziroma potrdila.

4. YOUTH WORKSHOPS (delavnice za mlade), podoben programu PUM. Te delavnice so namenjene osipnikom, ki morajo za uspešen prehod k zaposlitvi ali nadaljnemu izobraževanju obiti še nekatere ovire. Program daje večji poudarek ponovni vključitvi na trg dela. Poleg tega program podpira mlade pri socialni rasti, jim pomaga soočiti se s socialnimi in osebnimi problemi, okrepiti življenjske veščine (delo, učenje...), ter preprečiti izključitev iz trga dela in izobraževanja. Delavnice prav tako omogočajo mladim načrtovanje ciljev in doseganje le-teh. Delavnice so različno orientirane, tako da se mladi lahko naučijo različnih praktičnih veščin, kot so grafično oblikovanje, delo s kovinami, tekstilno oblikovanje... Večina mladih je v program vključenih 6 mesecev, možnost pa imajo ostati do 1 leta. V letu 2008 je bilo vpisanih 9000 mladih, kar je tretjina nezaposlenih mladih.

Delavnice se financirajo iz 5 različnih virov (**self-funding**, **subvencije referral agencij** (tu so vključene tudi socialne, mladinske in delavske agencije), **dohodki od prodanih izdelkov, izdelanih na delavnicah**, **subvencije Ministrstva za šolstvo** in **drugi skladi**). Subvencije Ministrstva za šolstvo so edini stalni prihodek, vendar zagotavlja financiranje le desetine vseh stroškov. Delavnice za mlade so dostopne v 75% finskih občinah.

Cilji programa: razvijanje samozavesti, učenje ključnih življenjskih veščin, identificiranje osebnih ciljev in razvoj motivacije za njihovo doseganje.

Ciljna skupina: vsestransko zapostavljeni, mladi v nelagodnem položaju, mladi, ki so predčasno zapustili šolanje, s slabimi veščinami, mladi s socialnimi, vedenjskimi in čustvenimi problemi, pomanjkanjem motivacije in drugimi individualni problemi. Program zagotavlja pomoč mladim, da se ponovno vključijo v izobraževanje ali zaposlitev, poudarek je na ponovni vključitvi v delo.

Mentorji: prihajajo iz dveh različnih poklicnih področij; tisti, ki se ukvarjajo s socialnimi in psihološkimi težavami so medicinske sestre in negovalke, mladinski delavci, psihologi in socialni delavci. Mentorji za trg dela pa so tisti, ki pomagajo mladim vstopiti v trg dela in jih naučiti razvijati delovne veščine in pomagati pri iskanju zaposlitve. Tako imajo mladi v teh delavnicah možnost razviti poklicne veščine in pridobiti dragocene delovne izkušnje, ki jim lahko kasneje pomagajo pri iskanju zaposlitve. Mladinske delavnice sodelujejo z različnimi agencijami, ki delajo z mladimi.

3.2. NIZOZEMSKA

Razmere na trgu dela

Brezposelnost med mladimi na Nizozemskem zelo hitro narašča, od 9,3% v letu 2008 na 11,4% v letu 2009. Mladi brez osnovnih kvalifikacij so najbolj ranljiva skupina, pogosto kot rezultat prezgodnje opustitve šolanja. Nezaposlenost med osipniki s primernimi kvalifikacijami je 6,7%.

Trenutno je brezposelnost med mladimi kar dvakrat višja od splošne brezposelnosti, brezposelnost med migranti pa kar štirikrat višja.

V letu 2008 je bil opažen trend povečevanja zaposlenosti mladih od 15-24 let, medtem ko je v času recesije zaposlenost začela drastično upadati.

Sprejete politike (vladne strategije)

2 kategoriji mladih sta vzbudili pozornost: brezposelni mladi in osipniki brez potrebnih osnovnih kvalifikacij – večina teh mladih ima socialne, psihološke, zdravstvene, finančne ali vedenjske težave.

1. kategorija: vlada je v letu 2003 uvedla projektno skupino za brezposelne mlade (Task Force Youth Unemployment), z namenom najti rešitve za zniževanje brezposelnosti mladih. V letih 2003-2007 je brezposelnost mladih res začela upadati in sicer iz 65.000 na 30.000 brezposelnih mladih. Kot najuspešnejši ukrep so se izkazale learning jobs (učna mesta). Pri tem mladi zaslužijo nekaj denarja in hkrati pridobijo poklicno diplomo. Mladi delajo štiri dni na teden v podjetju in tako pridobijo delovne izkušnje in dober vpogled v področje s katerim se podjetje ukvarja. Prav tako je ta ukrep pomemben za zaposlovalce, saj se tako lahko seznanijo z mlajšo generacijo, se predstavijo kot privlačen zaposlovalec in to izkoristijo tudi za prihodnost. V tem času je bilo na Nizozemskem ustvarjenih 40.000 learning jobs.
2. kategorija: poklicno izobraževanje in usposabljanje (vocational education and training)= **VET**. Projektna skupina je izvedla več projektov za pomoč mladim pri ustvarjanju kariere in izobraževalnih možnosti. Izkazalo se je, da se je veliko število osipnikov napačno ali nerealno odločilo o svojem šolanju oziroma karieri. Projektna skupina je dala večji poudarek na informativnost, usmerjanje in vodenje mladih pri njihovi karieri.

Ministrstvo za šolstvo je uvedlo novo politiko Attacking Drop Out, namenjena preventivnim ukrepom osipništva, predvsem pomoč mladim.

V letu 2009 je ekonomska kriza še posebej prizadela mlade z nižjo izobrazbo. Akcijski načrt namenjen tej skupini je vseboval naslednje ključne prioritete:

- obdržati mlade v šoli, cilj je obdržati 10.000 VET učencev z manjšo delovno perspektivo
- sporazum 30 regij, 30 regijskih načrtov za boj proti brezposelnosti mladih
- s socialnimi partnerji ustvariti prostor za prakso v podjetjih (trainee place) za vsakega mladega, ki je brezposeln več kot 3 mesece
- zagotoviti delovni prostor (work placement) in learning job za vsakega osipnika, ki je brezposeln več kot 3 mesece
- posebna oskrba za ranljive mlade, ta vključuje izobraževanje, vodenje in poklicno orientacijo. Pilotni projekti so se že začeli, kot npr. 24-urni projekt, ki pripravi mlade na delo

Nacionalni in dolgoročni program, kot je v Sloveniji (PUM), na Nizozemskem ni bil izvajan, saj se ne sklada z nizozemsko politiko, kako najbolj učinkovito ponovni vključiti mlade v delo in izobraževanje.

Najpomembnejši elementi zakaj bi prišlo do težav:

- na Nizozemskem je vodilo »najprej delo« (work first), kar pomeni vključevanje posameznih delodajalcev, ki prinašajo šolanje v delo in obratno, nacionalni program brez njih ne bi bil mogoč

- Nizozemska orientacija je, ali biti v šoli ali v learning job ali v delovnem načrtu in je precej drugačna od slovenske k posamezniku usmerjene, v Sloveniji tudi ni obveznega poklicnega načrta za odrasle
- Prav tako so pomembni mladi migranti, še posebej fantje, ki imajo še večje težave najti delovno mesto, ni jasno kako bi lahko slovenski projekt (PUM), pomagal tej skupini

3.3. NEMČIJA

Razmere na trgu dela

Stopnja brezposelnosti v Nemčiji je bila v letu 2009 7,7% (9,0% v EU-27). Brezposelnost je višja med moškimi (8,3% za moške in 7,7% za ženske).

Brezposelnost mladih v letu 2009 je bila 11,2% (19,8% EU-27), prav tako je višja med mladimi moškimi (12,9% moški in 9,3% ženske). Nacionalna zaposlitvena agencija (Federal Employment Agency) je septembra 2009 objavila podatke, da je bila brezposelnost mladih od 15-25 let rahlo višja od splošne brezposelnosti. Zanimivo je, da 50,1% brezposelnih mladih do 25 leta ni imelo zaključenega poklicnega usposabljanja (Vocational Training Degree).

V letu 2007 je bilo v Nemčiji 12,7% osipnikov. Od leta 2000 se je stopnja osipnic občutno znižala in sicer iz 15,2% na 11,9%, medtem ko se je stopnja osipnikov znižala iz 14,6% na le 13,4%.

Višje srednješolsko izobraževanje je v letu 2008 zaključilo 74,1% mladih, kar je pod evropskim povprečjem (78,5%). Izobraževanje je zaključilo več žensk kot moških (ženske 76,4% in moški 71,9%). Podatki Nacionalne zaposlitvene agencije so pokazali upad kandidatov v ALMP ukrepih (alternativne metode učenja in izboljšanje samopodobe). Deloma je to rezultat demografskih trendov (nizka rodnost in posledično tudi manj vstopa na trg dela). V septembru 2009 je bilo v poklicno usposabljanje za ranljive vključenih 106.900 mladih, v enem letu je to število upadlo za 13% (v primerjavi z letom 2008).

Sprejete politike (vladne strategije)

V Nemčiji obstaja kar nekaj ukrepov namenjenih mladim brez zaključenega izobraževanja ali mladim, ki imajo težave z dostopom do poklicnega usposabljanja.

1. Program za predpoklicno usposabljanje (Prevocational training programme, BvB)

Program spodbuja učenje ranljivih mladih. Cilj je pripraviti udeležence na poklicno usposabljanje in vključevanje na trg dela. Ključne točke so pomoč pri oblikovanju kariere in izboljšanje znanja in veščin. Program poteka celodnevno in traja od 10-11 mesecev, udeleženi pa omogoča vpogled v različna poklicna področja. Ključni elementi programa so: preučitev posameznikove situacije, analiza posameznikov že pridobljenih kvalifikacij, fleksibilnost in prehod v primerne ukrepe skozi celo leto, informacije za ranljive skupine, kontinuirano izobraževanje, kombinacija splošnega in poklicnega izobraževanja usmerjenega k pripravi poklicnega usposabljanja, razvoj ključnih kompetenc, socialno pedagoški pristop.

Dolžina programa ni določena, upošteva se želje in zmožnosti vsakega posameznika. Ključni element je izčrpna analiza že pridobljenega znanja, veščin in kompetenc. Na podlagi izobraževalnega načrta

se potem udeleženci vpišejo v poklicno izobraževanje ali tečaje, ki jih organizira posamezna institucija. BvB udeležencem omogoča doseči osnovno diplomo. Napredek je odvisen od vsakega posameznika. Socialno pedagoška pomoč in kontinuirano izobraževanje načeloma trajata 12 mesecev.

Program izvaja vrsta institucij, izbranih s strani Nacionalne zaposlitvene agencije, prav tako se program financira s strani zaposlitvene agencije.

2. Poklicno usposabljanje za ranljive

Program omogoča ranljivim mladim poklicno usposabljanje zunaj podjetij. Namenjen je mladim, ki niso vključeni v nobeno izmed usposabljanj v podjetjih, kljub predpoklicnem usposabljanju ali drugim podpornim programom. Glavni cilj je vključiti mlade v usposabljanja v podjetjih.

3. Entry qualification programme (EQY)

Program je bil prvič predstavljen leta 2004 (v času, ko ni bilo zadostnega števila pripravništev), program je namenjen podpori mladim, ki imajo težave dobiti pripravništvo ali prakso. Letno so nemška podjetja zagotovila 30.000 novih pripravniških mest in 25.000 mest za Entry qualifications internships. Do leta 2010 naj bi zagotovili 30.000 novih pripravniških mest in 40.000 mest za Entry qualifications internships letno.

Program je opisan kot »most do poklicnega usposabljanja«. EQY pripravi mlade na pripravništvo, ki traja od 6 do 12 mesecev, na koncu pridobijo certifikat, ki ga podeli zbornica. Vlada ta program podpira in pripravniku omogoča tudi 212 EUR mesečne plače in mesečni pavšal za socialne prispevke.

4. Training bonus

Je program, ki spodbuja pripravništvo zlasti za ranljive mlade, ki so tudi socialno prikrajšani. Program ponuja tudi socialno pedagoško pomoč. Training bonus je bil podaljšan zaradi ekonomske krize. Delodajalec, ki dobi pripravnika s podjetja, ki je v stečaju ali se zapira, dobi podporo in tako pripravnik lahko dokonča svoje usposabljanje.

5. Primer dobre podjetniške prakse: Začetna pomoč (jump start), Bayer AG

Leta 1998 je podjetje Bayer AG ustanovilo programe poklicnih usposabljanj za pomoč mladim, ki so ranljivi v smislu učenja ali socialnega okolja. Program pomaga mladim z velikim tveganjem, da bodo izključeni iz trga dela. Omogoča jim pridobiti potrebne kvalifikacije in znanja, ki jih pridobijo v enem letu usposabljanja. Program se ne osredotoča le na eno poklicno področje. Udeleženci pridobijo certifikat za pripravništvo v različnih poklicih. Plačani so glede na sporazum kolektiva določenega sektorja.

Program se še posebej osredotoča na travmatične šolske izkušnje in poskuša povrniti posameznikovo samospoštovanje in samozavest, ki jo pridobijo skozi usposabljanje. Ena izmed metod, ki jo uporabljajo je metoda, ki spodbuja osebni razvoj (umetnostna metoda=Art approach method). Kombinacija osnovnih izobraževalnih veščin z elementi praktičnega in teoretičnega usposabljanja, usposabljanja v socialnih veščinah kot so timsko delo, komunikacijske tehnike in samodisciplina.

Program poteka že 21 let, v tem času je pomagal socialno ranljivim mladim pridobiti pripravništvo in zaposlitev kot primerno usposobljenemu delavcu. V letu 2009 je bilo v program vključenih 156 mladih, v vseh 21 letih pa 1500. Skoraj 90% mladih je uspelo skleniti pogodbo za pripravništvo v podjetju Bayer ali drugih podjetjih, ki izvajajo ta program.

6. Alternativne učne metode in izboljšanje samopodobe mladih v programih v Nemčiji

V Nemčiji je kar nekaj ALMP programov namenjenih mladim z učnimi težavami in drugim ranljivim mladim. Nobeden od teh programov pa ni podoben programu PUM. Programi vključujejo samo socialno pedagoško in individualno pomoč ali zagotavljajo podporo delodajalcem, ki nudijo mladim poklicno usposabljanje. Vsi programi so usmerjeni k vključitvi ranljivih mladih na trg dela. Poklicno usposabljanje v Nemčiji ima dvojni sistem, ki kombinira praktično učenje v podjetju in izobraževanje v poklicnih šolah.

Program, ki je še najbližje PUM-u je program za predpoklicno usposabljanje. Ciljna skupina je podobna, udeležencem primanjkuje formalna izobrazba in delovne izkušnje. Vrnitev v izobraževanje pa ni cilj zgoraj opisanih nemških programov, ti so usmerjeni k vključitvi na trg dela. Programi se izvajajo v več različnih institucijah, ki so izbrane na javnih razpisih, financira pa jih zaposlitveni sklad in ne lokalna okolja.

3.4. NORVEŠKA

Razmere na trgu dela

Norveška ima največjo stopnjo zaposljivosti in najnižjo stopnjo brezposelnosti v Evropi. V letu 2008 je bila povprečna stopnja brezposelnost 3%. Kljub finančni krizi, je ta stopnja še vedno nizka v primerjavi z drugimi evropskimi državami.

Po podatkih iz leta 2009 je bilo na Norveškem brezposelnih 77.000 ljudi, od teh jih je bilo 14.000 brezposelnih mladih do 25. leta. Brezposelnost je kar trikrat višja med migranti. Najbolj rizična skupina so prav mladi in migranti. Poročilo OECD 2008 kaže na to, da je velik delež mladih, ki prejemajo pomoč zaradi bolezni ali nezmožnosti za delo ter tistih, ki so »neaktivni« (niti v šoli niti na trgu dela). Po poročili OECD so najbolj ranljivi mladi z nizko izobrazbo, etnične manjšine, odvisniki...

V letu 2008 je bilo na Norveškem 80.000 mladih, mlajših od 30 let, izključenih iz izobraževanja in trga dela in so prejeli denarno nadomestilo za brezposelnost, socialno pomoč, pomoč zaradi bolezni ali nezmožnosti za delo. Kar 10.000 mladih je prejelo pomoč zaradi bolezni, prevladovale so psihične bolezni.

Med brezposelnimi mladimi, prevladujejo moški, prav tako tudi med osipniki in migranti.

Evalvacija norveških programov za ranljive mlade na trgu dela je pokazala, da so najbolj uspešni tisti programi, pri katerih mladi dobijo denarno nadomestilo.

Na Norveškem imajo vsi mladi pravico do triletnega višješolskega izobraževanja, vendar pa je kljub temu stopnja osipništva visoka, kar tretjina mladih izpade iz šolskega sistema, to je pogosto še posebej med fanti v poklicnih tečajih.

Sprejete politike (vladne strategije)

Edini program, ki vključuje supervizijo (kot je v programu PUM v Sloveniji) je podporna zaposlitev (supported employment). V tem programu ima vsak supervizor majhno število udeležencev, navadno so to osebe, ki so fizično nezmožne za delo. Teh programov je le 5% vseh poklicno rehabilitacijskih programov na Norveškem.

Drugi program je follow-up storitev, namenjen mladim, ki izpadejo iz višje srednješolskega izobraževanja. Ti programi tečejo že vrsto let in so financirani s strani občin in okrožij, ki sodelujejo z zaposlitvenimi servisi, ki so del norveškega delovnega in socialnega področja. V letu 1999 je bil ta program ocenjen, pokazalo se je, da ni bil preveč uspešen pri vrnitvi mladih nazaj v izobraževanje. Follow-up storitev je v večini izvajala splošne programe, ki so bili dostopni preko lokalnega zaposlitvenega servisa, ni pa bilo posebnih programov, ki bi bili namenjeni prav osipnikom. Vlada je sedaj v procesu razvoja modela, ki bi bil posebej namenjen reintegraciji mladih osipnikov v delo ali izobraževanje.

Slovenski program PUM bi lahko služil kot model na Norveškem.

3.5. ČEŠKA

Razmere na trgu dela

Stopnja brezposelnosti na Češkem se je iz 5,0% v letu 2008 povečala na 8,6% v letu 2009. Občutno se je zmanjšalo število prostih delovnih mest, tako so se tudi zmanjšale možnosti za zaposlitev iskalcev zaposlitve, še posebej ranljivih skupin (osipniki, mladi, ženske po vrnitvi s porodniškega dopusta, starejši nad 50 let in mladi moški s podpopvprečno izobrazbo).

Češka populacija ima zelo nizek delež ljudi, ki niso zaključili vsaj višje srednješolskega izobraževanja (10%) in terciarnega (terciary) izobraževanja (14%). Češki šolski sistem je tipičen primer dualnega sistema izobraževanja, kar 30% mladih se udeleži srednješolskega izobraževanja, ki vključuje tudi praktično izobraževanje (prakso), le 21,9% pa se jih udeleži splošnega izobraževanja.

V letu 2008 je 13.143 mladih zaključilo višješolsko izobraževanje in 50.661 univerzitetno izobraževanje.

V letu 2009 je bilo registriranih brezposelnih oseb z zaključenim izobraževanjem in brezposelnih mladih 38.026, kar je približno 9.000 več kot prejšnje leto. Osipniki in mladi predstavljajo 7,6% vseh registriranih brezposelnih.

Po podatkih iz leta 2009 je 6.000 mladih predčasno zapustilo nižje srednješolsko (248) in višje srednješolsko izobraževanje (5581).

Sprejete politike (vladne strategije)

V skladu z APZ, se iz Evropskih socialnih skladov financirajo projekti in programi za reševanje problemov brezposelnosti.

1. Aktivna politika zaposlovanja

Lokalni zaposlitveni uradi se financirajo s centralnega državnega proračuna, dražji programi pa s strani Ministrstva za delo. Izobraževalne programe v večini izvajajo privatni ponudniki, financirajo pa jih zaposlitvene agencije, ki pripravijo različne izobraževalne programe.

To so programi, ki vključujejo prekvalifikacijo brezposelnih oseb, educational support through financial incentives for employers in tako imenovane družbeno koristne zaposlitve (socially purposeful jobs).

Uspešnost ukrepa prekvalifikacije brezposelnih oseb

Uspešnost ukrepa prekvalifikacije je bila približno 48,2% (45,9% za ženske, 65,7% za osebe z zaključenim izobraževanjem in 60,5% za mlade do 25. leta). Približno 57,7% oseb, ki so se prekvalificirale, se je v roku 3 mesecev ponovno zaposlilo. Najvišja uspešnost (53,6%) je bila med specifičnimi prekvalifikacijami (55,3% za fizično delo, 53,1% za pisarniško delo, 63,1% za poslovno delo)

Po prenovi Zakona o delu, ki je v veljavi od januarja 2009, vsi novi diplomiranci oz. osebe z zaključenim izobraževanjem (new school graduates), prejmejo finančno pomoč pri iskanju zaposlitve v obdobju do dveh let (vendar ne smejo biti starejši od 20 let). Newly graduated undergraduates prav tako prejmejo finančno podporo pri iskanju zaposlitve v obdobju do največ 3 let, vendar samo do starosti 30 let. Zakon prav tako določa, da morajo iskalci zaposlitve imeti izdelan zaposlitveni načrt, ki jim tako poveča možnosti za pridobitev primerne službe, vendar pa mora biti iskalec zaposlitev registriran kot brezposelna oseba najmanj 5 mesecev. Kandidat mora obvezno sodelovati z zaposlitveno agencijo, če tega ne spoštuje sledi izključitev za vsaj 6 mesecev. (po podatkih je takih 10%).

2. Štipendijski sklad in Evropski socialni skladi

ESS je ključni vir financiranja izobraževalnih programov, namenjenim brezposelnim osebam z zaključenim šolanjem in mladim. 2 prioriteti:

- Aktivna politika zaposlovanja, stremi k okrepitvi preventivnih ukrepov za preprečevanje brezposelnosti in izboljšanja dostopa do zaposlitev, izboljšanje informiranja, svetovanja, usposabljanja, ki jih izvajajo institucije na trgu dela.
- Socialna integracija in enake možnosti, namenjena podpori ranljivim skupinam izključenih iz družbe. Cilj je zagotoviti kvaliteto in dostopnost socialnih služb, ki vodijo k večji zaposljivosti ranljivih skupin.

Ključna aktivnost je realizacija prekvalifikacijskih programov za brezposelne osebe. Specifični prekvalifikacijski programi so se izkazali kot najbolj učinkoviti, saj so bili izvajani na podlagi analize, ki je pokazala katere kompetence najbolj ustrezajo potrebam delodajalcem.

3. Primer dobre prakse

Najpogostejši način podpore osebam, ki so zaključile svoje izobraževanje, so družbeno koristne zaposlitve, ki jih finančno podpirajo zaposlitvene agencije. Primer družbeno koristne zaposlitve je program Začetek kariere. Ta program je namenjen pomoči osebam z zaključenim izobraževanjem, z zaključenim srednješolskim poklicnim izobraževanjem in osipnikom z nizkimi kvalifikacijami, da najdejo zaposlitev. V letu 2008 je bilo 177 iskalcev zaposlitve v starosti do 20 let (6,6% vse registriranih brezposelnih). Cilj programa je v podjetju obdržati družbeno koristne službe za mlade iskalce zaposlitve do 20 let, še posebej za mlajše od 18 let in tiste z nezadostnimi kvalifikacijami.

Pogoji, ki jih morajo izpolnjevati delodajalci za pridobitev subvencije:

- Zaposliti iskalce zaposlitve do starosti 20 let, še posebej kandidate brez kvalifikacij in iskalce zaposlitve, ki so višje kvalificirani in ustrezajo delovnemu področju, s katerim se podjetje ukvarja
- Skleniti pogodbo o zaposlitvi za nedoločen čas, iz opravičen razlogov za določen čas

Načini spodbujanja zadrževanja družbeno koristnih zaposlitev:

- Agencija za zaposlovanje financira prispevek za plačo vključno s socialnim zavarovanjem, kar znaša 550 EUR/mesec, kar je 65% povprečne plače na Češkem
- Ti prispevki se zagotovijo za največ 6 mesecev

IV. SKLEP

Po pregledu izobraževalne ponudbe smo ugotovili, da so poleg dveh poznanih programov PUM in Produkcijška šola za mlade, ki jo izvaja Mladinski dom Jarše, vsi ostali evidentirani programi po obsegu krajši in manj celoviti, namenjeni so predvsem pridobivanju katerega od vidikov mehkih kompetenc (izboljšanje samopodobe, oblikovanje življenjskih ciljev, izboljšanje sposobnosti na področju komunikacije...), druženju, preživljanju prostega časa s sovrstniki, načinu iskanja informacij o izobraževanju in zaposlovanju, učenju IKT tehnologije...

Opravili smo tudi kratek telefonski intervju s 7 aktivnimi mentorji iz različnih slovenskih regij. Spraševali smo jih po neformalni izobraževalni ponudbi za mlade osipnike v njihovi regiji ali v katerikoli drugi slovenski regiji. Vsi intervjuvani mentorji so poleg PUM-a, omenili še Produkcijško šolo, ki jo izvaja Mladinski center Jarše. Seznanjeni pa so bili z različnimi delavnicami, ki jih izvajajo organizacije in mladinski centri v njihovem okolju (npr. delavnice za učno pomoč...).

V nadaljevanju sledi kratek pregled dobrih praks izbranih EU držav. Češka in Nizozemska v poročilu nista navedli programov, ki bi bili namenjeni mladim in osipnikom, temveč sta predstavili sprejete vladne strategije, namenjene tej ranljivi skupini.

FINSKA

IME PROGRAMA	10th GRADE	PRIPRAVA NA TRG DELA	PROGRAM ZA USTVARJANJE KARIERE	DELAVNICE ZA MLADE
CILJNA SKUPINA	mladi in osipniki	mladi	osipniki in mladi	osipniki
VSEBINA	vsebujejo intenzivno career guidance provision, »zamujene« izobraževalne možnosti, inovativne pedagoške pristope in poklicna izobraževanja	praktični pouk, učenje osnovnih veščin, IKT, jezikovni tečaje, poklicno usmerjanje	Program dovoljuje mladim, da izkusijo različne poklicne poti, obiščejo različna delovna mesta.	socialna rast, soočanje s socialnimi in osebnimi problemi, okrepitev življenjskih veščin (delo, učenje...). Učenje praktičnih veščin, kot so grafično oblikovanje, delo s kovinami, tekstilno oblikovanje...
TRAJANJE PROGRAMA	/	/	20-40 tednov (odvisno od posameznikovih potreb)	6 mesecev-1 leta
CILJ	zaključiti šolanje, pridobiti potrebne kvalifikacije za trg dela	izboljšanje osnovnih in poklicnih veščin mladih, izboljšanje zaposljivosti mladih	pomoč pri odločitvi za kariero	ponovna vključitev na trg dela

NEMČIJA

IME PROGRAMA	PROGRAM ZA PREDPOKLICNO USPOSABLJANJE	POKLICNO USPOSABLJANJE ZA RANLJIVE	ENTRY QUALIFICATION PROGRAMME	TRAINING BONUS
CILJNA SKUPINA	ranljivi mladi	mladi	mladi s težavami pridobiti prakso ali pripravništvo	ranljivi mladi
VSEBINA	pomoč pri oblikovanju kariere in izboljšanju znanja in veščin, preučitev posameznikove situacije, analiza posameznikovih pridobljenih kvalifikacij, razvoj ključnih kompetenc, socialno pedagoški pristop	Namenjen mladim, ki niso vključeni v nobeno izmed usposabljanj v podjetjih, kljub predpoklicnem usposabljanju ali drugim podpornim programom	"most do poklicnega usposabljanja", pripravnik prejme 212 EUR mesečne plače in mesečni pavšal za socialne prispevke	spodbujanje pripravništva, nudenje socialno pedagoške pomoči, delodajalec, ki dobi pripravnika s podjetja, ki je v stečaju ali se zapira, dobi podporo in tako pripravnik lahko dokonča svoje usposabljanje
TRAJANJE PROGRAMA	10-11 mesecev	/	6-12 mesecev	/
CILJ	pripraviti udeležence na poklicno usposabljanje in vključevanje na trg dela	vključiti mlade v usposabljanja v podjetjih	pripraviti mlade na pripravništvo, pridobitev certifikata	dobiti pripravništvo

NORVEŠKA

IME PROGRAMA	PODPORNA ZAPOSILITEV	FOLLOW-UP
CILJNA SKUPINA	ranljivi mladi	mladi, ki izpadejo iz višje srednješolskega izobraževanja
VSEBINA	supervizor ima majhno število udeležencev, navadno so to osebe, ki so fizično nezmožne za delo	splošni programi, ki so bili dostopni preko lokalnega zaposlitvenega servisa, ni programov namenjenih prav osipnikom
TRAJANJE PROGRAMA	/	/
CILJ	zaposlitev	vrnitev mladih v izobraževanje

Reference

- Spletni vir: <http://www.mdj.si/produkcijska-sola.html>
- Spletni vir: <http://www.mc-ng.org/sl/izobrazevanje/index.html>
- Spletni vir: <http://www.mic.si/prvastran>
- Spletni vir: <http://skala.donbosko.si/>
- Spletni vir: http://www.ess.gov.si/iskalci_zaposlitve/programi_za_iskalce_zaposlitve
- Spletni vir: http://www.mva.si/mladi-v-akciji/?no_cache=1
- Spletni vir: http://www.mutual-learning-employment.net/uploads/ModuleXtender/PeerReviews/73/Peer_Country_Paper_Netherlands_Final.pdf
- Spletni vir: http://www.mutual-learning-employment.net/uploads/ModuleXtender/PeerReviews/73/Peer_Country_Paper_Czech_Final.pdf
- Spletni vir: http://www.mutual-learning-employment.net/uploads/ModuleXtender/PeerReviews/73/Peer_Country_Paper_Finland.pdf
- Spletni vir: http://www.mutual-learning-employment.net/uploads/ModuleXtender/PeerReviews/73/Peer_Country_Paper_Germany_Final.pdf
- Spletni vir: http://www.mutual-learning-employment.net/uploads/ModuleXtender/PeerReviews/73/Peer_Country_Paper_Norway_Final.pdf
- Pregled izobraževanja odraslih, ACS
- Kratek telefonski intervju z aktivnimi mentorji PUM